

Asia: VN/10556/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi yleistukea koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Yleistä lausuttavaa esityskokonaisuudesta

Pelastakaa Lapset ei ole saanut yleistukea koskevaan lainsäädäntöuudistukseen liittyvää lausuntopyyntöä. Yleistuen uudistus tulee muuttamaan monin tavoin lasten ja lapsiperheiden elämää, ja katsomme siksi tarpeelliseksi, että esitämme lapsenoikeusnäkökulmasta omat huomiomme ja suosituksemme.

Pelastakaa Lapset pitää esityksessä kannatettavana tavoitetta sujuvoittaa sosiaaliturvaa ja yksinkertaistaa etuuksia. Näkemyksemme on silti, että esitysluonnoksessa esitetyt muutokset heikentävät eniten haavoittavimmassa asemassa olevien ryhmien, kuten eläkeikää lähestyvien työttömien ja lasten ja lapsiperheiden, toimeentuloa.

Pelastakaa Lapset korostaa, että esitysluonnoksen suunnitelmat ovat ristiriidassa muun muassa YK:n lapsen oikeuksien komitean kesäkuussa 2023 antamien johtopäätelmien ja huomautusten kanssa, joissa Suomen valtiota suositettiin välttämään sosiaaliturvan leikkauksia, jotka vaikuttavat köyhyys- ja syrjäytymisvaarassa oleviin lapsiin (CRC/C/FIN/CO/5-6 (um.fi)).

Nämä suositukset on huomioitu hallituksen esitysluonnoksessa sivulla 39 (4.2.2.4. Vaikutukset lapsiin ja nuoriin), mitä pidämme tärkeänä asiana, mutta samalla pidämme huolestuttavana, että suosituksista huolimatta lapsiin kohdistetaan leikkauksia. Suositusten huomioinnin kirjaaminen ei turvaa vielä lapsen oikeuksien toteutumista, vaan hallituksen tosiasiallisen toimeenpanon tulee vastata suosituksia.

Huomautamme myös, että lapsivaikutusten arvioinnin lisäksi muutosten vaikutuksista tulisi ennen päätöksentekoa tehdä huolellinen yhteisvaikutusten arviointi, jotta voidaan varmistaa, etteivät

muutokset kohdistu päällekkäisesti samoihin haavoittavassa asemassa oleviin lapsiin ja lapsiperheisiin. Pelastakaa Lapset esittääkin, että samanaikaisesti yleistuen kanssa lausunnoilla olevasta toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta sekä aiemmista sosiaaliturvamuutoksista tulisi tehdä yhteisvaikutusten arviointi.

Työttömyysetuuksien ohella muutakin sosiaaliturvaa, kuten asumistukea, on heikennetty. Erityisen huolestuttava tilanne on yhden huoltajan kotitalouksissa, joissa köyhyysriski on jo nykyisellään korkea. Sosiaali- ja terveysministeriön yhteisvaikutusarvioinnissa todetaan sosiaaliturvamuutosten lisäävän lapsiperheköyhyysriskiä ja tulonmenetysten painottuvan yksinhuoltajatalouksiin. THL:n perusturvan riittävyyden väliarvioraportin mukaan perusturvan taso on heikentynyt vuosina 2024-2025 erityisesti lapsiperheissä, joissa huoltajat saavat työmarkkinatukea tai työttömän peruspäivärahaa (https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/151239/URN_ISBN_978-952-408-495-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y).

Suomi on myös saanut Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitealta useamman huomautuksen sosiaaliturvan riittämättömyydestä tasosta. Lisäksi Suomi on asettanut tavoitteeksi vähentää köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien määrää 100 000 henkilöllä vuoteen 2030 mennessä. Näistä henkilöistä kolmasosan tulisi olla lapsia. Toimet, joilla vähentämisen sijaan tosiasiallisesti tullaan lisäämään köyhyydessä elävien määrää asettavat Suomen köyhyyden vähentämisen tavoitteen kyseenalaiseen valoon.

Yleistuki muistuttaa osittain Ison-Britannian Universal Credit järjestelmää. Ison-Britannian kokemuksista olisi tärkeää ottaa oppia, jottei Suomen yleistuen kanssa toisteta samoja virheitä. Lapsiperheiden näkökulmasta on huomionarvoista, että Universal Creditin on todettu lisänneen köyhyyttä Isossa-Britanniassa etuuksien tason madaltamisen vuoksi, ja heikentäneen erityisesti yksinhuoltajien taloudellista tilannetta (<https://www.talentia.fi/talentia-lehti/kokemuksia-britanniasta-yleistuki-ei-ole-oikotie-onneen/>). Universal Creditin myötä kiristyneet etuusehdot eivät ole soveltuneet yhteen perhe-elämän ja siihen kuuluvan hoivavastuun kanssa (<https://www.tuni.fi/alustalehti/2025/02/04/muutokset-toimeentulotukeen-kohdistuvat-myos-lapsiin/>). Monien negatiivisten vaikutustensa vuoksi tuki ei ole onnistunut parantamaan työllistymisen edellytyksiä, vaikka uudistus sitä tavoitteli.

Universal Creditin puutteiden myötä tutkijat ovatkin painottaneet joustavuuden ja riittävän tuen tason keskeisyyttä etuusuudistuksissa. Tämä on tärkeää pitää mielessä, kun yleistukea kehitetään Suomessa. Uudistuksessa on huomioitava, että kokoaikainen työ ei ole kaikille mahdollinen. Olisikin tärkeää, että osa-aikatyön mahdollisuuksia kehitetään, jotta työ- ja perhe-elämän yhdistämiselle luodaan paremmat edellytykset ja työmarkkinoille osallistumisen esteitä madalletaan.

Pelastakaa Lapset on huolissaan siitä, ettei yleistukiudistuksessa ole huomioitu tarpeeksi etuuksien riittävää tasoa, joustavuuden vaadetta ja perheiden moninaisia tilanteita. Erityisen haitallisena pidämme sitä, että leikkaukset kohdistuvat jälleen lapsiperheisiin. SOSTE ry on laskenut, että

indeksikorotusten, lapsikorotusten ja suojaosien palauttaminen maksaisi vuositasolla noin 255 miljoonaa. Tällä muutoksella pienituloisia ihmisiä olisi vuonna 2026 noin 19 200 vähemmän ja vuonna 2027 noin 21 200 vähemmän verrattuna tilanteeseen, jossa hallituksen aiemmin tekemät leikkaukset pysyvät voimassa. (<https://www.soste.fi/uutiset/sosteselvitti-koyhyys-voidaan-kaantaa-suomessa-laskuun-nailla-toimilla-koyhien-maara-vahenisi-21-000lla-jo-vuoteen-2027-mennessa/>)

- Lausuttavaa esityksen vaikutuksista kotitalouksiin

Työttömyysetuudet pienenevät esityksen mukaan 5000 työttömällä, keskimäärin 1166 euroa vuodessa. Työttömyysetuuksiin on tällä hallituskaudella tehty mittavia leikkauksia, ja hallituksen esityksessä olevat leikkaukset heikentäisivät tuhansien ihmisten toimeentuloa entisestään. 1.4.2024 poistettu työttömyysetuuksien lapsikorotus on yksi niistä sosiaaliturvamuutoksista, joka on vaikuttanut kielteisesti lapsiperheiden toimeentuloon. Lapsikorotus olisikin tärkeää sisällyttää yleistukeen turvaamaan lapsiperheiden toimeentulo ja lapsen oikeus riittävään elintasoon ja sosiaaliturvaan.

Hallituksen esityksen perusteella toimeentulon leikkaukset ovat kohdistumassa jälleen lapsiin. Tällä hallituskaudella lapsiperheiden sosiaaliturvaan on jo kohdistunut mittavia leikkauksia. THL:n julkaiseman raportin mukaan sosiaaliturvaleikkausten seurauksena toimeentulotukeen oikeutettujen määrä kasvaisi arviolta 27 prosenttia eli noin 100 000 hengellä (https://thl.fi/-/thl-n-raportti-laajat-sosiaaliturvaleikkaukset-lisaavat-eriarvoisuutta-ja-muuttavat-suomalaisen-sosiaalipolitiikan-suuntaa?redirect=%2Ffi%2Fajankohtaista%2Ftiedotteet-ja-uutiset%2Ftiedote%2F%2Fasset_publisher%2Fczyvvyjxy7t%2Fcontent%2F). Viimesijaisella toimeentulotuella elävät ovat suomalaisen yhteiskunnan pienituloisimpia.

SOSTE ry puolestaan on arvioinut, että sosiaaliturvaleikkausten myötä köyhyyteen putoavista noin 17 000 on lapsia. Mikäli sosiaaliturvamuutokset toteutetaan aiotun mukaisesti, elää Suomessa vuonna 2027 arvioiden mukaan yli 143 000 lasta pienituloisissa perheissä (https://www.soste.fi/uutiset/soste-selvitti-koyhyys-voidaan-kaantaa-suomessa-laskuun-nailla-toimilla-koyhien-maara-vahenisi-21-000lla-jo-vuoteen-2027-mennessa/?fbclid=IwY2xjawJ1wlhleHRuA2FlbQlxMABicmlkETFYeHZsa3J6MzdYZlQ0a09BAR4S7oUJlpGpGuCzTn48weLhfxRbOXnRgBQ4K8R3Ut4jgsX80NqDBu-bDIQx4rA_aem_dnnSbNiinqy97l2D0BkUwg). Tilanteen vakavuudesta kertovat myös tuoreet Tilastokeskuksen Elinolotilaston tiedot, joiden mukaan aineellista puutetta kokeneiden 0–15-vuotiaiden lasten osuus on lisääntynyt Suomessa hälyttävästi. Em. Ikäluokasta 10 % koki aineellista puutetta vuonna 2024, kun vuonna 2021 vastaava luku oli 3,7 %. (<https://stat.fi/julkaisu/cm1hethjp618m07vxmv0ose3e>)

Tällaista kehityssuuntaa ei voi pitää hyväksyttävänä. Inhimillisten kustannusten lisäksi köyhyyden kasvu tulee yhteiskunnalle kalliiksi, mikä on ristiriidassa sosiaaliturvamuutosten taustalla olevien säästötavoitteiden kanssa. Pelastakaa Lapset suhtautuu kriittisesti siihen, että esityksen mukaisilla toimilla heikennetään jälleen lapsiperheiden toimeentuloa ja lasten oikeutta kasvaa ja kehittyä.

YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen on mm. kirjattu velvollisuus huomioida lapsen etu ja taata lapsille riittävä elintaso ja sosiaaliturva. Lainsäädäntöhankkeita valmisteltaessa on tarpeellista tarkastella YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommenttien ohjeistusta valtioille erityisesti lapsen edun ensisijaisuuden huomioimiseksi (CRC_C_GC_14_julkaisu.pdf (lapsiasia.fi)) sekä lapsenoikeusperustaisen julkisen budjetoinnin varmistamiseksi (CRC_C_GC_19_julkaisu.pdf (lapsiasia.fi)), jotta haavoittavassa asemassa olevien, kuten köyhyydessä elävien, lasten oikeudet heille kuuluviin resursseihin otetaan lainsäädäntötyössä asianmukaisesti huomioon.

On muistettava, että pienituloisten perheiden lapsilla ei ole mahdollisuutta vaikuttaa perheensä toimeentuloon ja työllistymiseen. Heillä on kuitenkin oikeus riittävään elintasoon ja sosiaaliturvaan perheissään. Lapsiin vaikuttavissa päätöksissä on huomioitava lisäksi kansallisen Lapsistrategian ja siihen sisältyvän EU-tasoisien lapsitakuun sitoumus lapsen edun ensisijaisuudesta kaikessa päätöksenteossa ja eriarvoisuuden vähentämisessä.

- **Lausuttavaa esityksen vaikutuksista toimeenpanijoihin**

Esitysluonnoksen mukaan uudistus aiheuttaisi lisätyötä Kelalle. Tämän vuoksi on arvioitava tarkoin, mitkä ovat leikkausten todelliset säästöt suhteessa viranomaisten uusista työtehtävistä ja -määristä aiheutuviin kustannuksiin.

- **Lausuttavaa esityksen muista vaikutuksista**

Esitysluonnoksessa todetaan, että esityksen lapsiin ja nuoriin kohdistuvat vaikutukset syntyvät yleistukea saavan vanhemman elatuskykyyn vaikuttavien tuen saamisen edellytysten kautta. Keskeinen vaikutus tulisi tarveharkinnan edellytysten kautta tilanteessa, jossa yleistukea hakevalla vanhemmalla on tarveharkintatulona huomioitavia tuloja.

Esitysluonnoksen mukaan huollettavia lapsia ei enää otettaisi huomioon tarveharkinnan tulorajassa. Tätä perustellaan esitysluonnoksessa sillä, että lapsen elatusta turvataan muista järjestelmistä, kuten lapsilisä ja elatustuki. Monilapsisten perheiden lapsilisiä ja alle 3-vuotiaasta lapsesta maksettavaa lapsilisää on korotettu vuonna 2024.

Pelastakaa Lapset pitää tärkeänä, että lapsilisää ja elatustukea ei huomioida tarveharkintatuloina. Korostamme kuitenkin, että lasten ja lapsiperheiden toimeentuloa heikennetään, jos huollettava lapsi ei enää vaikuttaisi yleistuen tarveharkinnan tulorajaan poiketen nykyisestä työmarkkinatuen tarveharkinnasta. Pelastakaa Lapset ei kannata hallituksen esitystä siitä, ettei huollettava lapsi enää vaikuttaisi yleistuen tarveharkinnan tulorajaan.

Huomioiden lapsilisän reaaliarvon eli ostovoiman merkittävä lasku ja se, että lapsilisää pitäisi korottaa lähes 50–70 prosenttia, jotta se vastaisi vuoden 1994 reaalitasoa (<https://itla.fi/blogi/lapsilisan-sitominen-hintojen-nousuun-olisi-vahentanyt-lapsikoyhytta/>), ei lapsiperheen tulojen pienenemisen kompensoimista lapsilisällä voida pitää onnistuneena perusteluna huollettavien lasten huomiotta jättämiseen tarveharkinnan tulorajassa.

Kuten SOSTE ry 6.6. lausunnossaan muistuttaa, lapsilisällä on tarkoitus korvata lapsesta aiheutuvia kuluja ja tasata perheellisten ja perheettömien välistä taloutta, ja lapsilisän ei tulisi täten kompensoida lapsiperheisiin kohdistuvia leikkauksia.

Esitysluonnoksessa todetaan, että yleistuen tarveharkinta ei vaikuttaisi kaikista vähävaraisimpien ja pienituloisimpien lapsiperheiden tuloihin, koska tarveharkinta koskisi vain sellaista yleistukea saavaa vanhempaa, jonka jatkuvaluonteiset tulot ylittäisivät tarveharkinnan tulorajan eikä tarveharkintatuloina huomioitaisi lapsen elatusta turvaavia etuuksia, kuten lapsilisää tai elatustukea. Esitysluonnoksessa todetaan lapsiperheköyhyyden eri mittarien yhdistyvän usein vanhempien vajaatyöllisyyteen ja että vanhempien työllisyyttä tukemalla voidaan vähentää lapsiperheköyhyyttä.

Näkemyksessä ei huomioida sitä tosiasiaa, että köyhyyttä ilmenee lapsiperheissä usein työssäkäynnistä huolimatta ja että lähes puolet köyhien lapsiperheiden huoltajista on työssäkäyviä (<https://www.julkari.fi/handle/10024/131589>).

Pelastakaa Lapset huomauttaa, että esitys tunnistaa puutteellisesti pienituloisten, työssäkäyvien huoltajien taloudellisen ahdingon. Työllisyyden tukeminen edellyttää monimuotoisen perhe- ja työelämän yhteensovittamisen kehittämistä, kuten osa-aikatyön mahdollisuuksiin ja vuorohoidon kehittämiseen panostamista, millä voidaan tukea esimerkiksi yhden vanhemman perheiden työllistymistä sekä tukea heitä työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen haasteissa.

Pelastakaa Lapset huomauttaa, että etuuksien tasoa on pidettävä riittävän korkeana ja järjestelmän on oltava joustava. Sosiaaliturvan tehtävänä ei ole rankaista sen saajaa vaan kannatella sosiaaliturvalla kohti parempaa elämäntilannetta ja hyvinvointia.

- **Lausuttavaa yleistukilain yleisistä säännöksistä (1 luku)**

-

- **Lausuttavaa yleistuen saamisen työvoimapolitiittisista edellytyksistä (2 luku)**

-

- **Lausuttavaa yleistuen määräytymisperusteista (3 ja 4 luvut)**

-

- **Lausuttavaa yleistuen toimeenpanosta ja muutoksenhausta (5 ja 6 luvut)**

-

- **Lausuttavaa yleistuen tietojen saamista ja luovuttamista koskevista ehdotuksista (7 luku)**

-

- **Lausuttavaa yleistuen rahoituksesta (8 luku)**

-

- **Lausuttavaa yleistukilain ehdotetusta voimaantulosta (9 luku)**

-

- **Muuta lausuttavaa ehdotetusta yleistukilaista**

-

- **Lausuttavaa peruspäivärahaa koskevien säännösten kumoamista koskevasta ehdotuksesta**

-

- **Lausuttavaa työmarkkinatukea koskevien säännösten kumoamista koskevasta ehdotuksesta**

-

- **Muuta lausuttavaa työttömyysturvalakiin ehdotetuista muutoksista**

-

- **Lausuttavaa yleistuen saajalle järjestettävien työnhakukeskusteluiden jaksosta**

Uudessa yleistukilaissa säädettäisiin hallituksen esityksen mukaan työnhakijan palveluprosessiin kuuluvien työnhakukeskustelujen ja täydentävien työnhakukeskustelujen järjestämisestä yleistukea saavalle työnhakijalle. Alle 25-vuotiaiden yleistuen saajien työnhakukeskustelut alkaisivat nopeammin yleistuen saamisen aloittamisesta kuin yli 25-vuotiaiden keskustelut.

Alle 25-vuotiaiden aikaisempien ja useampien työnhakukeskusteluiden järjestämisen tavoitteeksi on mainittu työttömyydestä johtuvan nuorten syrjäytymisriskin sekä nuorisotyöttömyyden vähentäminen.

Pelastakaa Lapset pitää näitä tavoitteita tärkeinä ja näkee tarpeelliseksi kohdistaa toimia nuorille esimerkiksi juuri syrjäytymisriskin ehkäisemiseksi. Samalla on huolehdittava myös muista tarvittavista tukitoimista työnhakukeskustelujen rinnalla, jotta nuori saa kaiken tarvitsemansa tuen.

Kannatamme myös sitä, että työnhakukeskustelut järjestettäisiin pääasiallisesti kasvokkain, mikä varmistaa työnhakijan paremman kohtaamisen. On kuitenkin lisäksi hyvä muistaa, että työttömyyden taustalla vaikuttaa monesti se, että tietyllä alalla ei ole tarjolla töitä tai henkilö on työkyvytön, jolloin esityksessä mainituilla työnhakukeskusteluilla on vaikeaa saavuttaa toivottua tulosta työllistymisestä.

Pelastakaa Lapset muistuttaa, että nyt kun työllistämispalvelut siirtyvät kunnille, on äärimmäisen tärkeää, että nuorten ja nuorten aikuisten työllistymisen tukeen varataan resurssit ja tätä

siirtymävaihetta arvioidaan valtakunnallisesti. Lisäksi siirtymävaiheeseen toiselta asteelta työelämään on panostettava ja varattava riittävä tuki osana opintoja.

- Lausuttavaa yleistuen saajalle järjestettävien työnhakukeskusteluiden sisällöstä

Työnhakijan palveluprosessiin kolmen kuukauden välein kuuluvien työnhakukeskustelujen mukaisesti työvoimaviranomainen ohjaa työnhakijan hakemaan hänelle sopivia työmahdollisuuksia sekä tukee hakijan työnhakua. Lisäksi työnhakija ohjataan tarpeellisiin palveluihin.

Pelastakaa Lapset pitää tätä hyvänä asiana, samoin kuin sitä, että vailla ammatillisia valmiuksia oleva nuori ohjattaisiin hakemaan hänelle sopivaan koulutukseen tai sovittaisiin työllistymissuunnitelmassa koulutukseen hakemista korvaavista toimista.

Koska työllistymisen esteenä voi olla monenlaisia syitä, pidämme tärkeänä, että työnhakukeskusteluissa kiinnitetään esityksen mukaisesti huomiota myös työ- ja toimintakyvyn ja elämänhallinnan ongelmien arviointiin. Mikäli tällaisia ongelmia ilmenee, on tärkeää, että työnhakija ohjataan hänen tarvitsemiinsa palveluihin, mukaan lukien mielenterveyspalvelut.

- Muuta lausuttavaa työvoimapalveluiden järjestämislakiin ehdotetuista muutoksista

-

Laki työttömyysetuuksien rahoituksesta annetun lain muuttamisesta

-

Laki työttömyyskassalain muuttamisesta

-

Laki yleisestä asumistuesta annetun lain 12 §:n 2 momentin muuttamisesta

-

Laki eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024–2027 annetun lain muuttamisesta

-

Laki sairausvakuutuslain muuttamisesta

-

Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain muuttamisesta

-

Laki takuueläkkeestä annetun lain 19 §:n muuttamisesta

-

Laki kansaneläkelain muuttamisesta

-

Laki työntekijän eläkelain muuttamisesta

-

Laki yrittäjän eläkelain muuttamisesta

-

Laki maatalousyrittäjän eläkelain 32 ja 46 §:n muuttamisesta

-

Laki merimieseläkelain muuttamisesta

-

Laki julkisten alojen eläkelain muuttamisesta

-

Laki työtapaturma- ja ammattitautilain 141 §:n muuttamisesta

-

Laki maatalousyrittäjän työtapaturma- ja ammattitautilain 97 §:n muuttamisesta

-

Laki asumisperusteisesta sosiaaliturvasta rajat ylittävissä tilanteissa annetun lain 7 §:n muuttamisesta

-

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain muuttamisesta

-

Laki maatalousyrittäjien lomituspalvelulain 4 §:n muuttamisesta

-

Laki työllistymisen monialaisesta edistämisestä annetun lain 7 §:n muuttamisesta

-

Laki kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta

-

Laki elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten kehittämis- ja hallintokeskuksesta annetun lain 3 a §:n muuttamisesta

-

Laki työsopimuslain 12 luvun 3 §:n muuttamisesta

-

Laki merityösopimuslain 12 luvun 3 §:n muuttamisesta

-

Laki kunnan ja hyvinvointialueen viranhaltijasta annetun lain 45 §:n muuttamisesta

-

Laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 2 ja 31 a §:n muuttamisesta

-

Laki tuloverolain 93 §:n muuttamisesta

-

Laki evankelis-luterilaisen kirkon viranhaltijasta annetun lain 60 §:n muuttamisesta

-

Laki opintotukilain 6 §:n muuttamisesta

-

Laki valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain 20 ja 21 §:n muuttamisesta

-

Laki ulosottokaaren muuttamisesta

-

Laki oikeudenkäynnistä vakuutusoikeudessa annetun lain 6 §:n muuttamisesta

-

4. Muuta lausuttavaa

-

Sarkia Aino
Pelastakaa Lapset ry